

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ÖN ÇALIŞMA

Dilara ÖZER *

Funda BARAN *

Abdurrahman AKTOP *

Sibel NALBANT *

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını ve tutumları üzerinde yaş, cinsiyet, hizmet yılı, zihinsel engelli öğrenci ile çalışma durumu gibi faktörlerin etkisini incelemektir. Bu çalışmada Antalya'da ilköğretim okullarında görev yapan 52 beden eğitimi öğretmenine Sucuoğlu, Atay ve Çiftçi (1997) tarafından geliştirilmiş olan "Öğretmen Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. 39 maddeden oluşan bu ölçekten en az 39 en fazla 195 puan almak mümkündür. Gruplar arasındaki tutum puan farklılığının anlamlılığı Student t testi ile değerlendirilmiştir. Anlamlılık düzeyi $\alpha=0,05$ olarak belirlenmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerin tutum puanları 116.21 ± 11.467 olarak bulunmuştur. Cinsiyet, yaş, hizmet yılı gibi demografik faktörlere göre ve zihinsel engelli birey ile iletişim durumuna göre beden eğitimi öğretmen tutum puanları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık bulunmamıştır. Bu araştırma sonucu, beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumlarının geliştirilmesi için hizmet içi eğitim programlarının uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi öğretmeni, tutum, zihinsel engelli çocuklar.

Geliş tarihi: 25.03.2006; Yayına kabul tarihi: 01.02.2007

* Akdeniz Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu,

AN PRELIMINARY STUDY ON PHYSICAL EDUCATION TEACHERS' ATTITUDE TOWARD CHILDREN WITH MENTAL DISABILITY

ABSTRACT

The aim of study was to determine the effects of factors such as age, gender, years of work and experiences with student with mental retardation on attitudes of elementary school physical education teachers towards students with mental retardation. Teacher Attitudes Inventory (TAI) that was developed by Sucuoğlu, Atay and Çiftçi (1997) applied to 52 elementary school physical educators working in Antalya. Teacher Attitudes Inventory consists of 39 items and with this inventory it is possible to have score between 39 and 195. In statistical analysis, Student-t Test was used to determine differences between groups (age, gender, years of work and experiences with student with mental retardation). It was found that attitudes score of physical education teachers was 116.21 ± 11.467 . When we consider demographic characteristics such as gender, age, years of work and communication with students with MR, there were no significant differences in attitudes scores between physical education teachers. As a result of this study, in-service training program for physical education teachers should be considered in order to improve their attitudes toward children with mental retardation.

Key Words: *Physical education teacher, attitude, children with mental disability .*

GİRİŞ ve AMAÇ

Engelli bireyler için toplumsal yaşama katılım ve uyum hareketi, engelli bir çok öğrencinin normal sınıflara yerleştirilmesine neden olmaktadır (Heikinaro-Johannson ve Sherrill, 1994). Kaynaştırma eğitimi, özellikleri uygun olan engelli öğrencilere en az kısıtlayıcı eğitim ortamını sunan bir eğitim programıdır. En az kısıtlayıcı eğitim ortamı ilkesi, özel gereksinimi olan öğrencinin eğitim gereksinimlerinin en üst düzeyde karşılanması ve aynı zamanda, ailesi ile ve "normal" diye nitelendirilen yaşlılarıyla en fazla bir arada bulunmasıdır (Batu, 2000). Bir çok ülkede engelli çocukların engelsiz çocuklarla kaynaştırılmasında artış eğilimi gözlenmektedir (Lienert, Sherrill ve Myers, 2001). Bu durum entegrasyonun etkililiğinin araştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Kaynaştırma programlarının başarısını etkileyen en önemli etmenlerden birinin de tutumlar olduğu bilinmektedir. Engelli olmayan öğrencilerin, engelli ve engelli olmayan öğrencilerin ana babalarının ve okul personelinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının kaynaştırma programının başarısını etkilediği kabul edilmektedir (Batu, 2000).

Yapılan araştırmalar, kaynaştırma uygulamasında öğretmen ve okuldaki diğer eğitimcilerin ve yöneticilerin özel gereksinimli çocuklar ve kaynaştırılmalarına karşı olumlu tutum içinde olmalarının ve sınıflarına engelli öğrenci kabul etme konusunda istekli olmalarının, kaynaştırma eğitiminin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için çok önemli olduğunu göstermektedir (Sucuoğlu, Atay ve Çiftçi, 1997).

Sınıf öğretmenleri gibi, beden eğitimi öğretmenlerinin de çeşitli engeli olan çocuklara öğretmeye yönelik tutumları başarılı bir entegrasyonda anahtar faktördür (Heikinaro-Johannson

ve Sherrill, 1994. Heikinaro-Johannson ve Vogler 1996). Bunun yanı sıra, öğretmene ait algılanmış yeterlilik, alana özgü bilgi, öğretim becerileri (Lienert, Sherrill ve Myers, 2001), engelli öğrenciye öğretme deneyimleri ve entegrasyon deneyimleri (Rizzo ve Kirkendall, 1995) başarılı bir entegrasyon açısından büyük önem taşımaktadır.

İnançlar geçmiş deneyimlerin, bilgilerin ve hali hazırda kazanılmış bilgilerin bir ürünüdür (Kowalski ve Rizzo, 1996). Bu dış değişkenler dolaylı olarak, tutumlar, subjektif normlar, niyet ve davranışlarla ilişkilidir (Kowalski ve Rizzo, 1996; Rizzo ve Kirkendall, 1995). Sherrill, (1993), öğretmenin sınıftaki davranışları üzerinde kuvvetli bir etkiye sahip olduğu için, tutum ile yakından ilişkili olan inançlar üzerinde çalışmanın önemini vurgular. Tutum ve sosyal normların altında yatan inançları değerlendirmek, engelli bireye öğretmeye yönelik temel bir anlayış sağlar (Kowalsky ve Rizzo, 1996).

Türkiye’de 1990 yılından başlayarak kaynaştırma eğitimi alan engelli öğrenci sayısında ve özel eğitim okullarındaki öğrenci sayısında artış, normal okullardaki özel eğitim sınıflarında ise düşüş olduğu görülmektedir (Kuz, 2001). Kaynaştırma eğitimi yapılan okullarda beden eğitimi öğretmenin tutumunu incelemeye yönelik yapılan çalışmaların, hem kaynaştırmanın başarısını değerlendirmeye hem de olumsuz tutumun söz konusu olduğu durumlarda gerekli önlemleri almaya katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ancak beden eğitimi öğretmenlerinin engelli çocuklarla çalışmaya yönelik tutumları üzerinde yapılmış her hangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun önemli bir nedeni, beden eğitimi öğretmenlerinin tutumunu değerlendirmeye yönelik bir ölçüm aracının bulunmaması olabilir.

Ülkemizde beden eğitimi öğretmenlerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını değerlendirmeye yönelik bir ölçek bulunmadığından, bu çalışmada Sucuoğlu, Atay ve Çiftçi (1997) tarafından geliştirilmiş olan "Öğretmen Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. Bu çalışmanın amacı, ilköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını ve tutumları üzerinde yaş, cinsiyet, hizmet yılı, zihinsel engelli öğrenci ile çalışma durumu gibi faktörlerin etkisini incelemektir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Denekler

"Öğretmen Tutum Ölçeği", Antalya il merkezinde görev yapan 225 beden eğitimi öğretmenine uygulanmak üzere İl Millî Eğitim müdürlüğü aracılığı ile gönderilmiştir. Ancak 58 öğretmenden geri dönüşüm sağlanmıştır. Eksik doldurulan ya da bir soruya birden fazla yanıt verilen ölçekler çıkarıldıktan sonra 52 öğretmenden gelen bilgiler değerlendirilmiştir. Ölçeğin geri dönüşüm oranı % 23 tür. Ölçeği yanıtlayan öğretmenlerin % 38.46’ı kadın, % 61.53’ü erkektir. % 38.46’ı 22-35 yaş aralığında, % 61.53’ü 36-50 yaş aralığında bulunmaktadır.

Araç

Bu çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerine Sucuoğlu, Atay ve Çiftçi (1997) tarafından geliştirilmiş olan "Öğretmen Tutum Ölçeği" uygulanmıştır.

Likert tipinde 5 dereceli ölçek, kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, tamamen katılıyorum, katılıyorum, şıklarından oluşmaktadır. 22 si olumlu 17 si olumsuz olmak üzere 39 maddeden oluşan bu ölçekten en az 39 en fazla 195 puan almak mümkündür. 39 puana yakın puanlar olumsuz tutumu, 195 puana yakın puanlar olumlu tutumu ifade etmektedir. Öğretmen tutum ölçeğinin bir örneği ekte sunulmuştur. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tümü için $r = .93$ olarak bulunmuştur. Ölçeğe ek olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış, beden eğitimi öğretmenlerinin yaşı, hizmet süresi, cinsiyeti, zihinsel engelli bireylerle etkileşim durumları gibi soruları içeren bir anket bölümü kullanılmıştır.

İstatistiksel Analiz

Verilerin tanımlayıcı istatistikleri gerçekleştirilmiş, ortalama, standart sapma ve yüzdelik değerleri hesaplanmıştır. Yapılan normalite testi (Kolmogrov- Simirnov Normality Test) sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Daha sonraki aşamada oluşturulan gruplar arasındaki farkın anlamlılığı Student t testi ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizi SPSS 10.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Anlamlılık düzeyi $\alpha = 0,05$ olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Çizelge 1'de demografik özellikler açısından beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumları incelenmektedir. Yapılan istatistiksel analiz, cinsiyete, yaşa, medeni duruma, hizmet süresine, çocuk sahibi olma durumuna göre beden eğitimi öğretmenlerinin tutumları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılığın bulunmadığını ortaya koymuştur ($p > .05$).

Çizelge 1. Demografik özelliklere göre beden eğitimi öğretmen tutum puanlarının incelenmesi

ÖZELLİKLER		N	%	X±SS	P
Cinsiyet	Kadın	20	38.46	113,8±14.49	0.1436
	Erkek	32	61.53	117,72±9.03	
Yaş	22-35 yaş	20	38,46	114,90±13.47	0.1698
	36- 50 yaş	32	61.53	117,87±8.32	
Hizmet süresi	1-10 yıl	27	50.94	115,15±13.70	0,24278
	11-30 yıl	25	48.07	117,36±8.57	
Medeni Durum	Bekar	11	1.15	114,18±15.31	0.2822
	Evli	41	78.85	116,76±10.42	
Çocuk sahibi olma durumu	Var	33	63.46	116,12±13.16	0.4713
	Yok	19	36.54	116,37±7.87	

Çizelge 2'de, zihinsel engelli birey ile iletişim durumuna göre beden eğitimi öğretmen tutum puanları incelenmiştir. Yapılan istatistiksel analiz, zihinsel engelli bir yakını bulunma durumuna, zihinsel engelli öğrenci ile çalışma durumuna ve çalıştığı okulda özel eğitim sınıfı bulunma durumuna göre beden eğitimi öğretmenlerinin tutumları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılığın bulunmadığını ortaya koymuştur ($p > .05$).

Çizelge 2. Zihinsel engelli birey ile iletişim durumuna göre beden eğitimi öğretmen tutum puanlarının incelenmesi.

ÖZELLİKLER		N	%	X ±SS	P
Zihinsel engelli yakını bulunma durumu	Var	10	19.23	119,1±16.22	0,0965
	Yok	42	80.77	115,52±9.66	
Zihinsel engelli öğrenci ile çalışma durumu	Evet	17	32.69	116,70±15.07	0.4049
	Hayır	35	67.31	115,97±9.15	
Çalıştığı okulda özel eğitim sınıfı bulunma durumu	Evet	10	19.23	119,8±14.74	0,0676
	Hayır	42	80.77	115,36±10.75	

Bu araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin ortalama tutum puanları standart sapmaları ile birlikte 116.21±11.467 olarak bulunmuştur.

TARTIŞMA

Bu araştırma, ilköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını ve tutumları üzerinde yaş, cinsiyet, hizmet yılı, zihinsel engelli öğrenci ile çalışma durumu gibi faktörlerin etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumlarını inceleyen çalışmalar, beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyet, yaş gibi özelliklerinin tutumla daha az ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Aloia ve ark. (1980), kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha olumlu tutuma sahip olduğunu bulmuştur. Ancak diğer çalışmalar cinsiyet farkının olmadığı yönündedir (Rizzo ve Vispoel, 1991; Rizzo ve Wright, 1988). Bu çalışmada cinsiyet farkının olmadığını ortaya koyan bulgular, yukarıda sözü edilen çalışmalarla paralellik göstermektedir. Bizim bulgularımıza zıt olarak bu çalışmalarda, yaşla tutum arasında olumsuz yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Daha ileri yaştaki öğretmenler, genç olanlardan daha olumsuz tutum sergilemişlerdir (Rizzo ve Vispoel, 1991; Rizzo ve Wright, 1988). Bizim çalışmamızda yaş gruplarındaki denek sayısı çok az olduğundan başlangıçta 6 farklı yaş grubunda incelenmesi düşünülen tutum puanları iki grupta incelenmiş, yaş yönünden tutum puanları arasında farklılık gözlenmemiştir.

İstatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamasına rağmen, zihinsel engelli yakını ve çalıştığı okulda özel eğitim sınıfı bulunan öğretmenlerin ortalama tutum puanlarının diğerlerinden biraz daha yüksek olma eğiliminde olduğu görülmektedir. Her iki maddede soruya olumlu yanıt veren denek sayılarının diğerlerine göre daha az olması bu eğilimi olumlu ya da olumsuz yönde etkilemiş olabilir. Bir diğer faktör de zihinsel engelli tanıdığı olan öğretmenlerin bu kişi ile yakınlık dereceleri ve ilişki yoğunluğunun dikkate alınmamış olması olabilir. Okullarında özel eğitim sınıfı bulunan öğretmenlerin de bu okullarda ne kadar süre ile görev yaptığı bilinmemektedir.

Bu araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin ortalama tutum puanları standart sapmaları ile birlikte 116.21±11.467 olarak bulunmuştur. Bu tutum puanı ölçeğin öngördüğü olumlu tutum puanına, yakın olmakla birlikte, 195 olarak öngörülen tavan puanın %53.71 ile %65.36'ı arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin %32.69'nun zihinsel engelli çocuklarla çalıştığı gözönüne alındığında, bu puanlar beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmek için geçerli bir neden olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin ortalama tutum puanları standart sapmaları ile birlikte 116.21 ± 11.467 olarak bulunmuştur. Cinsiyet, yaş, hizmet yılı gibi demografik faktörlere göre ve zihinsel engelli birey ile iletişim durumuna göre beden eğitimi öğretmen tutum puanları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık bulunmamıştır.

- Kaynaştırma yapılan okullar öncelikli olmak üzere, beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli çocukların gelişimsel özelliklerini anlamaları, davranışlarını yönetmeleri ve öğretim becerilerini geliştirmeleri için hizmet içi eğitim programları yürürlüğe konabilir.

- Çalışmanın daha büyük bir örneklem grubu üzerinde yapılması ile çok çeşitli yaş ve hizmet yılına sahip öğretmenlere ulaşmak mümkün olacaktır. Böylece üniversite öğretmenlik eğitimleri sırasında ders programında bulunan Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor dersini zorunlu olarak alan 2001 yılından sonra mezun olan beden eğitimi öğretmenleri ile bu dersi almayan önceki yıllarda mezun olan öğretmenlerin tutumlarını karşılaştırmak mümkün olabilir. Zihinsel engelli bireyle etkileşimleri daha detaylı incelenebilir (Zihinsel engelli çocuklarla çalışma süreleri (ay/yıl), sınıfında engelli bir öğrencinin varlığı gibi).

- Beden eğitimi öğretmenleri ile sınıf öğretmenlerinin ve özel eğitim öğretmenlerinin tutumları karşılaştırılarak incelenebilir.

KAYNAKLAR

1. Aloia, G. F., Knutson, R., Minner, S. H., & Von Seggern, M. (1980). Physical Aducaation Teachers' Initial Perceptions of Handicapped Children. *Mental Retardation*, 18, 85-87.
2. Batu, S. (2000). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. Bitirme tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
3. Heikinaro-Johannson, P., & Sherrill, C. (1994). Integrating Children With Special Needs in Physical Education: A school district assessment model from Finland. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 11, 44-56.
4. Heikinaro-Johannson, P. I., & Vogler, E. W. (1996). Physical Education Including Individuals With Disabilities in School Settings. *Sport Science Review*, 5(1), 12-25.
5. Kowalski, E. M., & Rizzo, T. L. (1996). Factors Influencing Preservice Student Attitudes Toward Individuals With Disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 13, 180-196.
6. Kuz, T. (2001). Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumların İncelenmesi. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. Yayınları /17 Ankara.
7. Lienert, C., Sherrill, C., & Myers, B. (2001). Physical Educators' Concerns About Integrating Children With Disabilities: A Cross-Cultural Comparison. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 18, 1-17 .
8. Rizzo, T. L., & Kirkendall, D. R. (1995). Teaching Students With Mild Disabilities. What Effects Attitudes Future physical educators? *Adapted Physical Activity Quarterly*, 12, 205-216.
9. Rizzo, T. L., & Vispoel, W. P. (1991). Physical Educators' Attributes and Attitudes Toward Teaching Students With Handicaps. *Adapted Physical Quarterly*, 8, 4-11.
10. Rizzo, T. L., & Wright, R. G. (1988). Selected Attributes Related to Physical Educators' Attitudes Toward Teaching Students With Handicaps. *Mental Retardation*. 26, 307-309.
11. Sherrill, C. (1993). *Adapted Physical Activity, Recreation and Sport: Crossdisciplinary and Lifespan* (4th ed) Dubuque, IA: Brown&Benchmark.
12. Sucuoğlu, B., Atay, M., & Çiftçi, İ. (1997). Zihinsel Engelli Öğrencilere Yönelik Öğretmen Tutumları Üzerine Bir Ölçek Çalışması. 7. Özel Eğitim Günleri Bildiri Kitabı, Karatepe yayınları, Ankara.